

מראי מקומות לשיעורו של הגי"ר מאיר קפלן שליט"א

מס' מעילה יג. - בענין אם חצר קונה להקדש

1. **גמ' מעילה יג.**, וז"ל, "כיצד הקדש בור מלא מים אשפות מלאות זבל שובך מלא יונים אילן מלא פירות שדה מלאה עשבים מועלין בהם ובמה שבתוכה."

2. **תוס' בבא בתרא עט.** ד"ה ואין מועלין, וז"ל, "ואין מועלין בו. דלא אמרינן שיקנה חצר הקדש כמו שקונה חצר הדיוט דחצר משום יד איתרבאי, ולא מצינו יד להקדש."

3. **תוס' רי"ד שם** ד"ה דת"ק, וז"ל, "דת"ק סבר לה כרבנן דאמר אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. פי' אע"ג דקנה אותם ההקדש דלא גרע מהדיוט דחצרו קונה לו מ"מ ריוח הקדש הוא הבא מאליו ואין בו דין מעילה כיון שלא הי' בשעת ההקדש ואע"פ שאמר בשעה שהקידשן אני מקדיש אלו והעתיד לבא. בהן לא חיילי קדושה עלייהו שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. כ"ש שלא תפשוט בהם הקדושה מאלי' ולר"מ דאמר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. אע"פ שלא אמר הקדושה מתפשטת עליהם מאליה. דאדעתא דהכי אקדישנהו שיהא כל הבא לתוכן קודש:"

4. **תוס' יו"ט מעילה פרק ג' משנה ו**, ד"ה מועלים בהן, בדברי התוס' הנ"ל, וז"ל, "ותמינהי דהתם מסקינן בגמ' פ"ק דמציעא (יב, א) דאע"ג דחצר משום יד אתרבי לא גרע משליחות, ולמה לא יהיה שליחות להקדש דהא הני כהני שלוחי שמים כמ"ש במשנה (פ"ד מנדרים משנה ג), וכשהגזבר עומד בצד כל הני, דהשתא הוי חצר המשתמרת תקני להקדש, ודוחק לומר דגזבר גופיה שליח דהקדש הוא ואין שליח עושה שליח וצ"ע."

5. קצות החושן סי' ר' סעיף א'

גרע משליחות לקנות צמיד דזכות הוא לו, אצל שאר דברים צעין דומיא דידה, דאל"כ חצר מהלכת אמאי לא קנה, תקנה מטעם שליחות כמו שליח מהלך, אע"ג דמטעם יד לא קני עכ"ל. ומצוה יותר בשטה מקובצת (צ"מ יב, א) וז"ל, לא גרע משליחות וכו' אצל חצר מהלכת כיון דכלל לא דמי ליד לא קני אפילו משום שליחות, דלהכי אהני דאתרבי משום יד שלא יקנה משום שליחות חצר שאינו דומה ליד כלל, כגון חצר מהלכת דלא דמי לאינו משתמר. דהתם אין מיד גוף החצר רק שימור חצר לו, אצל מהלכת גוף החצר חלוק מיד, עכ"ל. וכיון דלא מפני חצר שאינו דומה ליד אלא גבי חצר שאינו משתמר, שאינו חלוק לגמרי מיד, אצל מהלך שאינו דומה ליד כלל אפי' משום שליחות, ומשום דלא הוי חצר משום שליחות אלא חצר שדומה לידו דלהכי אתרבי מיד, א"כ מנילא בהקדש דליכא תורת יד כלל א"כ חצר נמי ליחיה, ואפי' משום שליחות, דגם שליחות דחצר ליכא אלא הדומה ליד ואין יד להקדש וזה צדור.

והרמב"ן בחידושי שם פ' הספינה (צ"ב עט, א) כתב ז"ל, והא דאמרינן אין מועלין צמה שצחוק, שמעתי משום דלא קניא חצר להקדש דמשום יד אתרבי ואין יד להקדש, וכ"כ הר"ר שמואל ז"ל וז"ל, א"כ קני לה, אין מעילה בצבייתה עכ"ל. וגראה טעמא משום דאין מעילה אלא בהקדש שהוקדש ע"י אדם, אצל זה שאינו קדוש ע"י דעת אחרת מקנה אלא מנילא וכו' לה הקדש בחורת חצר אין מועלין בו, ותדע דהא אפי' צדשי עכו"ם פליגי תנאי בצבחים (מה, א) אם מועלין בו, ואע"ג דודאי קני לה הקדש, וזה שהוקדש מנילא שלא ע"י אדם אין מועלין אליציה דכ"ע. ולפ"ז מלא מניאה צבה"כ אכתי יש לחוש לדעת הרמב"ן דיש חצר להקדש לזכות בו, כו' "

כתב באגודה ריש מעילה ז"ל: מלא דבר צבית הכנסת וזה צו ולא אמרינן דחצר צית הכנסת קונה להקדש, דחצר קונה מכח יד ואין יד להקדש והוצא צמגן-אברהם ה' צית הכנסת. ומקור הדין צ"פ הספינה (צ"ב עט, א) תנן התם, כל הראוי למוצה ולא לזדק הבית, לזדק הבית ולא למוצה וכו', מועלין בהם וצמה שצחוק, כילד הקדיש צור מלאה מים, אשפה מלאה זבל, שובך מלא יונים וכו', מועלין בהם וצמה שצחוק, אצל הקדיש צור ואח"כ נתמלא מים, אשפה ואח"כ נתמלא זבל וכו', מועלין בהם אצל לא צמה שצחוק, וכתב רש"ס, דלא אליס רשות הקדש לקנותו דאלו צהדיית אתרבי מואס המלא תמלא צידו, אצל לא בהקדש וכ"כ תוס' שם, כו'. אמנם דברי תוס' נראין תמוהין כאשר עמד עליהן א"צ צחי"ע (פ"ג מהלכות מעילה משנה ו) עי"ש כו'.

והנראה לפענ"ד צה לפמ"ש תוס' פ"ב דגיטין (כא, א ד"ה אעו שליחות) צה דאמר רבא, כתב לה גט ונתן בחליו וכתב לה שער מתנה עליו קגאחו ומתגרשת בו וכו' אמר אביי מכדי חצר מהיכא אתרבי מידה מה ידה דאיתיה צין מדעתה צין צע"כ אף חצרה דאיתיה צין מדעתה צין צע"כ, והא מתנה מדעתה איתא צע"כ ליחיה, מתקוף לה רב שימי והא שליחות לקבלה לדעתה איתיה צע"כ ליחיה ואביי, אעו שליחות מידה אתרבי, מושל ושלחה אתרבי, וכתבו שם תוס' ז"ל, וא"ת דאמרינן פ"ק דמליעא (יב, א) דחצר משום ידה אתרבי ולא גרע משליחות, וצמליאה דזכות הוא קני אע"פ שאינו עומד צלדו ולא הוי דומיא דיד, וקני מטעם שליחות דזכין לאדם שלא צפניו, א"כ הכא דכתב לה שער מתנה עליו אע"ג דלא הוי דומיא דידו דמתנה ליחיה צע"כ תתגרש מכח שליחות וז"ל דדוקא לענין שלא צפניו אמרינן דלא

6. אור שמח ה' מעילה פרק ה' הלכה ו'

תימא דחויי קא מדחינא לך זוא ואראך דברי נוצעים ממקור סברת ר"ת בתוספות ז"מ (דף י') דיבור המתחיל רב נחמן דמילא מים ונתן לחצירו ביום עוב כו' ורב ששת סבר כרגלי הממלא היינו משום דסבר דמגזיה מליאה לחצירו קנה חצירו ומטעם הואיל ואי צעי זכי לנפשיה וכיון דאי זכי לנפשיה הוי כרגליו לכן השתא נמי דזכי לחצריה הוה כרגליו של הממלא ולא עדיף מיניה, הגך רואה איך קרינן דאחו מכח מקדיש דפועל כ"כ שיהא כרגלי הממלא אף לבתר דאחו ליד חצריה, וזה מופת חזק.

ומסברת רמב"ן הג"ל יתיישב לי מה שהנחתי בקושיא בחידושי בגמ' על כל מיני דהקנו רצון להקדש והא קנינים מועיל זכ"מ לענין הדיוט דהממון דזוכה ע"י קנין דרצון הוי שלו לכל דבר תורה לקדש אשה וכיוצא בזה, וצמח כח הקדש גרע דאין מועלין, ולפי זה א"ש, דהוי כמו דקנו הקדש על ידי חלירס ואחי ממילא לא על ידי מקדיש ואין צוה מעילה מוכון, ובקדשי עכו"ם דמועלין היינו משום דמכח מקדיש קא אחו ולא צעינן דוקא ישראל רק שיהיה בר הקנאה, אבל קטן כיון דזכ"מ אין קנינו קנין ואינו בר עונשין הוי הקדישו כמו דאחו ממילא ליד הקדש ולית ציה מעילה ונמלא סוגיא דקטן סעד חזק לסברת רמב"ן. ולשיעת התוספות דהיכי דאחו ממילא איכא מעילה ז"ל דכאן החסרון הוא משום כח המקדיש דאיהו קטן וכיון דמקטן אחו גרע עוצא וזה גז"כ. וסעד לזה יש להביא מהא דקיי"ל עירובין (דף מ"ה) דחפלי הפקר קונין שציתה ונכסי עכו"ם אין קונין שציתה כיון דבתר צעלים דידהו גרידי דלאו בני שציתה הוי ודוק.

והנה צעיקר סברת הרמב"ן דמעילה ליכא רק צמידי דאחי מכח מקדיש ולא צמידי דאחי ממילא, והרב בקלות סימן ר' הביא ראיה מהך דאמרין בצחים (דף מ"ה) דפליגי בקדשי עו"ג אם מועלין צו וחזין דצעינן שיהיה המקדיש ישראל כש"כ היכי דהקדש זוכה ממילא. אמנם הוכיח שם דלא כהרמב"ן מהך דאמר רבא צמדרים (דף ל"ד) היתה לפניו ככר של הפקר ואמר ככר זה להקדש מועלין צו ופירש הר"ן שהיה מונח בתוך ד' אמותיו, וכיון דכאן אינו רק על ידי זכייה דהוי כמגזיה מליאה לחצירו כן הכא הגזיה לאורך הקדש והקדש קנה מלד זכייה, אם כן מאי נפקא מינא צין אם הקדש עלמנו קונה מחצירו כו', והא דקדשי עכו"ם פירשו תוס' דוקא בקדשי מזבח אבל קדשי צדק הבית כו"ע מודו כו' עכ"ד.

אמנם יש לי לדון מהא דאיתא בגדה (דף מ"ו) יכול יהא חייב על הקדשו קרבן ת"ל זה הדבר, אלמא חזין הכא דאין מועלין בהקדישו של קטן אף דצודאי הקדש קני לזה והוי של גזוה צכ"ז צעינן שיהא המקדיש גדול, כש"כ היכי דהקדש קונה ממילא דאין מועלין צו, ומה דמיייתהקלות ראיה מהך דככר הפקר מונח בתוך ד"א דגם כן אינו צא מכח המקדיש אין ראיה לעניות דעתי, דהא מכח המקדיש שהגזיה דבר שיכול לזכות לנפשיה והגזיה לאורך הקדש קאחו ומטעם זה לא הוי מקדיש דבר שאינו שלו דכצעלים הוי צמח שצידו לזכות לאורך עלמנו לכן זוכה גם לאחרים. ולפי זה באמת יש חילוק גדול צין היכי שהקדש קונה על ידי חצירו צין היכי שהדיוט קונה

בחצירו להקדש דכאן מכח המקדיש על ידי חצירו קא אחו ולא